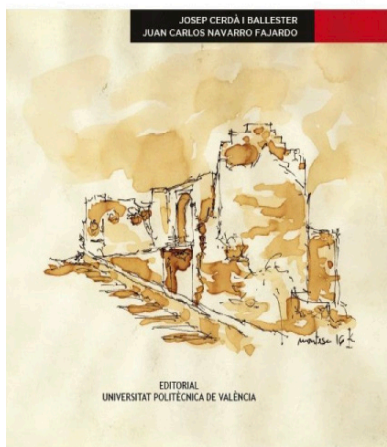

EL CASTILLO Y SACRO CONVENTO
DE LA ORDEN DE MONTESA
HISTORIA Y ARQUITECTURA

RESSENYA A JOSEP CERDÀ I BALLESTER & JUAN CARLOS NAVARRO FAJARDO, *EL CASTILLO Y SACRO CONVENTO DE LA ORDEN DE MONTESA*, VALÈNCIA, UPV, , 2017, 357 pp., ISBN: 978-84-9048-564-4.

REVIEW TO JOSEP CERDÀ I BALLESTER & JUAN CARLOS NAVARRO FAJARDO, *EL CASTILLO Y SACRO CONVENTO DE LA ORDEN DE MONTESA*, VALÈNCIA, UPV, , 2017, 357 pp., ISBN: 978-84-9048-564-4.

JOSEP LLUÍS CEBRIÁN I MOLINA
josep.lluis.cebrian@uv.es

Universitat de València

L'any passat, el 2017, es va commemorar el VIIè centenari de la fundació de l'orde militar de Santa Maria de Montesa i Sant Jordi d'Alfama. Entre els diversos esdeveniments que es van realitzar per tal de festejar-ho (congrés internacional o reunió en capítol de les quatre ordes existents actualment a Espanya) es va publicar el llibre que ressenyem sobre la història i l'arquitectura del castell. Els dos autors que signen el volum són especialistes en les matèries de les quals tracta. Josep Cerdà, doctor en Història, ha dedicat les seues investigacions a l'orde de Montesa, tant en la vessant patrimonial referida a la conservació, restauració i difusió, com sobretot als cavallers i religiosos de l'orde en temps dels Àustria. Juan Carlos Navarro, doctor en Història de l'Art i arquitecte tècnic, ha

centrat la seua tasca en l'arquitectura valenciana medieval i moderna des d'un punt de vista tectònic, aprofundint en la caracterització i reconstrucció de les voltes gòtiques. Ens trobem, doncs, davant de dos historiadors madurs que es complementen mútuament. El resultat és una publicació molt acurada constituïda, a hores d'ara, en pedra angular per a l'estudi futur de la fortalesa de Montesa.

Els autors han dividit el llibre en tres blocs en els quals analitzen de manera detallada l'esdevenir i l'evolució històrica de l'orde, del castell i del seu patrimoni artístic, des de la fundació fins l'actualitat. Tot generosament il·lustrat a color amb nombroses fotografies, plànols, plantes, esbossos, dibuixos, alçats fotogramètrics, etc. El primer apartat (pp. 13-77) s'inicia amb una breu introducció sobre la vila de Montesa i relata la història de l'orde a partir de l'any 1317, quan Joan XXII concedí la butlla fundacional. A partir d'aquest moment els béns dels templers i hospitalers del Regne de València passaren a la nova orde al temps que Jaume II va cedir la vila de Montesa on es va bastir el convent sobre l'antic castell musulmà. A continuació es fa un repàs dels béns i les possessions territorials, de l'estructura jeràrquica dels religiosos i cavallers que habitaven el convent, de la seua forma de viure seguint la regla de sant Benet. Una existència marcada pel terratrèmol de 1748, que va suposar la devastació completa del castell amb l'inevitable trasllat dels frares al Temple de València i el començament de la dispersió del patrimoni, dels objectes artístics que contenia, així com l'espoli continuat de pedra i material de construcció. S'hi apleguen alguns texts i cròniques dels segles XVIII-XX que descriuen el desastre sísmic i la situació posterior.

La següent secció, dedicada a l'arquitectura (pp. 79-199), és potser la més inèdita des del punt de vista bibliogràfic ja que presenta per primera vegada reconstruccions virtuals i gràfiques que ens ajuden a visualitzar el monument desaparegut, avui pràcticament arrasat. Perquè, com diuen els autors «pocs poden imaginar la grandesa i fastuositat dels espais i dependències del Castell de Montesa» (p. 8). Per a dur a terme aquesta tasca Cerdà i Navarro han examinat i estudiat amb deteniment diverses fonts documentals, com visites pastorals especialment del segle XVI, i també les descripcions que van fer els cronistes de l'orde com Joan Borja i Aràndiga l'any 1624 o Hipòlit Samper el 1669, i sobretot ha estat possible gràcies a les restes arquitectòniques i arqueològiques conservades del propi castell —*in situ* o deslocalitzades—. Realitzen un recorregut per la fortalesa que comença, és clar, pel pont llevadís i la porta ferrissa, i després transcorre pel conjunt de dependències conventuals: forn, cuina, celler, cisternes, arxiu, infermeria, refector, rellotge, torre i presó, dormitori, habitacions del Mestre i dels cavallers, i sagristia. Els epígrafs dedicats a l'església, el claustre i l'aula capitular són els que han concentrat major afany i atenció per part dels dos historiadors autors de l'estudi. En aquesta part s'han fet servir diverses eines informàtiques amb la col·laboració imprescindible d'Óscar Molero, cosa que ha permès presentar les reconstruccions arquitectòniques virtuals. Aquest segon apartat es completa amb dues portades, gòtica i renaixentista, alguns elements arquitectònics de guix i la planimetria del segle XVIII anterior al terratrèmol.

Finalment, al darrer bloc s'estudia el ric i abundant patrimoni ara dispers (pp. 201-325), que es troba al Museu parroquial, al castell, en cases particulars, al Temple de València, al Palau de la Generalitat,

Ressenya a Josep Cerdà i Ballester & Juan Carlos Navarro Fajardo, *El castillo y sacro convento de la orden de Montesa*, València, Upv, , 2017.

al Museu de Belles Arts de València, al Palau arquebisbal de València, a l'Arxiu Històric Nacional, o en parador desconegut. En forma de catàleg raonat, totes les peces estudiades (escultura, pintura, gravats, ceràmica, llibres, orfebreria, restes i elements arquitectònics...), de les quals s'aporta registre fotogràfic, van acompanyades d'una fitxa tècnica, d'una descripció i de bibliografia bàsica.

La monografia sobre el castell-convent de Montesa és, en summa, una completíssima recerca, crítica i actualitzada, amb una visió historiogràfica moderna que ha retornat la fortalesa militar i religiosa, bastida amb carreus de pedra, i els tresors artístics que albergava –almenys els que han arribat als nostres dies o els coneguts per documentació– als temps de major esplendor, als temps previs al sisme del segle XVIII.